

«Людина, яка була театром»

*(до 130-річчя від дня народження
Леся Степановича Курбаса,
українського режисера, актора,
драматурга та
публіциста)*

Лесь Степанович Курбас -
театральний реформатор,
славний режисер театру й
кіно, актор, письменник,
педагог. На півстолітньому
шляху Лесю Степановичу
життя обірвала
більшовицька куля. Вп'ялась
у його тіло лише за те, що він
був великим Майстром і
свідомим сином рідної
України.

*Лесь Курбас - великий режисер й творець
українського театру*

Лесь Курбас (Олександр-Зенон Степанович Курбас) народився 25 лютого 1887 року в місті Самбір (тепер Львівської області) у родині акторів галицького театру Степана та Ванди Курбасів (за сценою Яновичі). Батько його, хоча й був мандрівним українським актором, проте і в бідності своїй прагнув дати Олександрові гарну освіту.

Навчався у Тернопільській гімназії, у Віденському та Львівському університетах. Тому цілком природно, що Лесь увібрав у себе все те, що могла дати йому європейська культура. Вже тоді Курбас мріяв працювати на Наддніпрянській Україні, де існував сильний демократичний театр Садовського (Київ) і де поруч була висока театральна культура. 1916 року його мрія здійснилась, він вступає до цього театру.

Акторська творчість Курбаса в театрі Миколи Садовського обіцяла розвинутися, але сталося так, що він приніс свій акторський талант у жертву режисерському. Головна увага й енергія молодого митця були скеровані на організацію студії молодих акторів, з якої виріс згодом Молодий театр. Назва «Молодий театр» з'явилася вже влітку 1917 року. Молодий театр — це театр пошуків нових форм втілення сучасної та класичної драматургії. З цього театру взяли початок кілька українських театрів.

Якщо сказати, що Лесь Курбас прожив життя з кулею в серці, багато хто вирішить, що це звичайна метафора. А тим часом деякі життєписи не поступляться перед щонайтрагічнішою драмою Шекспіра. Лесь Курбас — з їх числа. В 1913 році 26-річний актор галицького театру «Руська бесіда» через нерозділене кохання до сценічної партнерки, славетної Катерини Рубчакової, стрілявся. Куля невеличкого калібру застрягла в нижній частині серця. Краківський хірург зробив усе можливе й неможливе, аби врятувати знайденого в калюжі крові актора, але виймати кулі не став. Так і прожив з нею Курбас усі залишені йому від Бога роки — у харківському «Березолі» до 1933 року, а далі — на Соловках...

Лесь Курбас був засновником спочатку політичного (1922—1926), а потім і філософського (1926—1933) театру в Україні. У виставах свого філософського театру «Березіль» (Харків) Курбас малює всесвіт, де головним стає особлива довіра до життя людини у всіх його суперечностях. В листопаді 1922 у Києві в державному народному театрі відбулася прем'єра вистави Тараса Шевченка «Гайдамаки» (режисер Л. Курбас). В червні 1924 Всеукраїнське кіно-фото управління запросило його на один рік режисером до Першої державної одеської кінофабрики. Лесь Курбас і «березольці» знайшли свого драматурга, п'єси якого були співзвучні їхнім естетичним засадам. Таким драматургом став Микола Куліш. Першою його п'єсою, що побачила світло рампи на сцені театру «Березіль», стала «Комуна в степах» (Київ). Творча співпраця тривала і в Харкові. Кульмінація здобутків Курбаса пов'язана з драматургом Миколою Кулішем (1892—1937) і художником Вадимом Меллером (1884—1962).

П'єси Миколи Куліша «Народний Малахій», «Мина Мазайло», не знайшла розуміння у радянських критиків. Проти Леся Курбаса були висунуті звинувачення в «похмурості», викривленні оптимістичної радянської дійсності. Багато чого з творчих пошуків Курбаса не розумілося широкими масами глядачів. Це стосується і його вистави «Маклена Граса», яка досягає справжньої філософської глибини. Але незважаючи на несприятливу для творчості атмосферу нерозуміння, недоброзичливості, Лесь Курбас не занепадав духом, він до останньої можливості вів боротьбу з поширеними у той час тенденціями спрощенства, вульгаризації мистецтва. Опоненти ж щонайменшу невдачу Леся Курбаса завжди розцінювали як цілковитий провал театру.

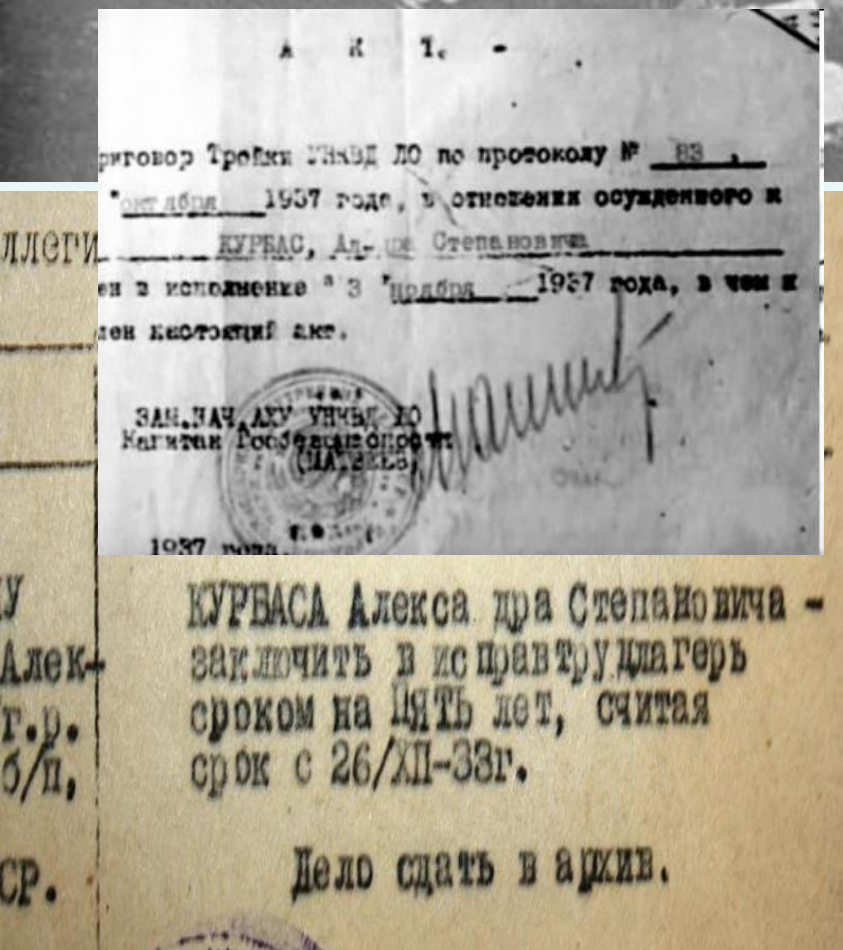

Можливо, саме тому, що режисер не відступив, не поступився своїми переконаннями, його було наклепницьки обмовлено, звільнено з посади керівника «Березоля» і заарештовано у Москві, де він кілька місяців працював постановником Малого театру та у Соломона Міхоелса в Московському єврейському театрі на Малій Бронній.

9 жовтня 1937 року «особлива трійка» НКВС по Ленінградській області винесла Лесю Курбасу смертний вирок. З 9 по 14 жовтня було розстріляно 1116 чоловік. Серед них видатні діячі культури України — Сергій Грушевський, Григорій Епик, Микола Зеров, Микола Куліш, Антін Крушельницький, Валер'ян Підмогильний... В один день було страчено понад 100 представників української інтелігенції: відродження 1920-х стало "розстріляним відродженням"

РСФСР

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

И-ЮБ № 010065

Гр. *Курбас*
Александрович Свистанович

Умер (за) *15 ноября 1942 г.*
Лесия Курбаса в плену воеводского

Возраст *53 лет*

Причина смерти *Кровотечение в мозг*

О чем в книге записей актов гражданского состояния о смерти
19 *61* года *нояб* месяца *16* числа
приведена соответствующая запись за № *31*

Место смерти: город, селение _____ область, край, _____

республика _____

Место: *Ленинград*
Свистанович Лесия
16.11.1942

Тимий

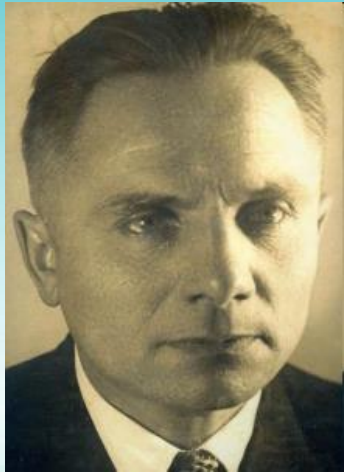
З листопада 1937
Леся Курбаса було
розстріляно в
урочищі Сандармох,
а 1957 року
помертню
реабілітовано.

*«... Шитан, творець,
пророк-інтуїт,
революціонер-велетень. Не
важливо, що він такий
скромний,
непомітний... Режисер
знав вісім мов, але при
цьому не вивчив
російської».*

М. Семенко.

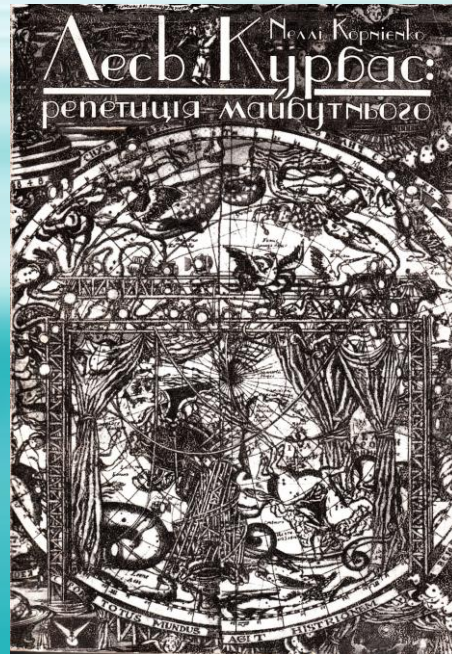
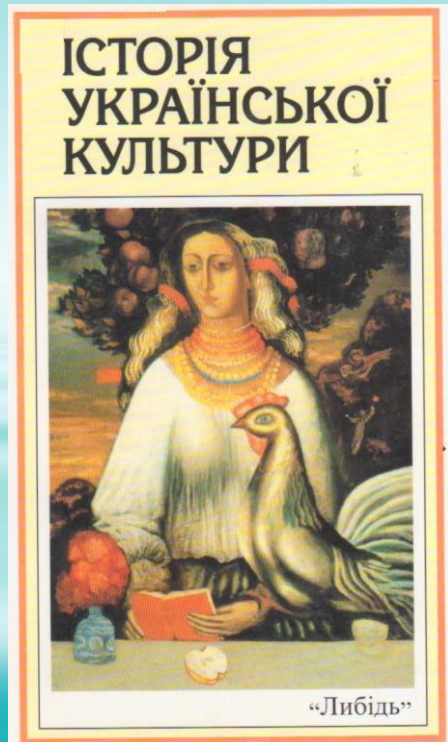

Несправедливі звинувачення на тривалий час відкрили чорною тінню ім'я невгамовного режисера-новатора, одного з найактивніших засновників радянської культури. Однак виявилися неспроможними вилучити, вивірити з людської пам'яті його справу. Ця справа залишилися жити між людей театру, насамперед серед соратників та учнів Майстра, передусім у творчості Харківського українського драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка (таку назву присвоєно в 1935 році), та у творчості багатьох колективів республіки, до яких перейшло чимало вихованців Курбаса. Високими почесними званнями народних артистів СРСР були відзначені колишні березільці Д.Антонович, Є.Бондаренко, А.Бучма, В.Василько, М.Крушельницький, І.Мар'яненко, О.Сердюк, Н.Ужвій, П.Куманченко; звання народних та заслужених артистів і діячів мистецтв УРСР одержали десятки майстрів сцени, а серед них виховані Курбасом режисери Б.Балабан, Л.Дубовик, В.Скляренко, Б.Тягно, Р.Черкашин, актори В.Чистякова, С.Федорцева, Ф.Радчук, Н.Титаренко та ін. У створюваних ними виставах і ролях незмінно виявлялася наука Курбаса, прищеплений ним смак до громадянської актуальності, гострої театральності, образності, масштабності художнього мислення, високого професіоналізму.

У потужному потенціалі енергії думки і генія Курбаса є скарби і для наступних поколінь митців. Тільки наприкінці 80-х років української культури почали повертати Курбаса. В 1987 році за рішенням ЮНЕСКО в Старому Скалаті, де пройшли дитячі та юнацькі роки митця, відкрито садибу-музей, яка відтворює весь життєвий та творчий шлях Леся Степановича та його рідних. В 1989 році на фасаді Харківського державного академічного українського драматичного театру ім. Т.Шевченка було встановлено меморіальну дошку в пам'ять про Леся Курбаса, а "Мала сцена" театру отримала назву "Березіль". В 1994 році за розпорядженням уряду України створено Державний центр театрального мистецтва ім. Л.Курбаса, тож його мистецьке надбання служить і нині Україні і цілому світові.

Матеріали про життя та творчість Леся Курбаса з фондів НТТБ

- Історія української культури / Під ред. І.Крип'якевича. — К.: Либідь, 1994.
- Корнієнко, Н. М. Леся Курбас: репетиція майбутнього / Н. М. Корнієнко. - К. : Факт, 1998. - Книга. - 469 с : іл. - ISBN 966-7274-29-2, 2000.

Андрущак, Т. Шлях театру до незалежності / Т. Андрущак // Укр. культура. – 1997. - № 2. – С. 33-34.

Безручко, О. Творчі лабораторії Леся Курбаса та Олександра Довженка / О. Безручко // Кіно-Театр. - 2007. - № 3. - С. 16.

Брюховецька, Л. Продовження Курбаса. Лесь Курбас і Юрій Іллєнко / Л. Брюховецька // Кіно-Театр. - 2007. - № 3. - С. 17-18.

Валентина Чистякова. Листування з Валерієм Гаккебушем : [акторська майстерність та дослідження сценічної діяльності Леся Курбаса у листах його дружини В. Чистякової та театрознавця В. Геккебуша] // Укр. театр. - 2006. - № 3. - С. 16-26.

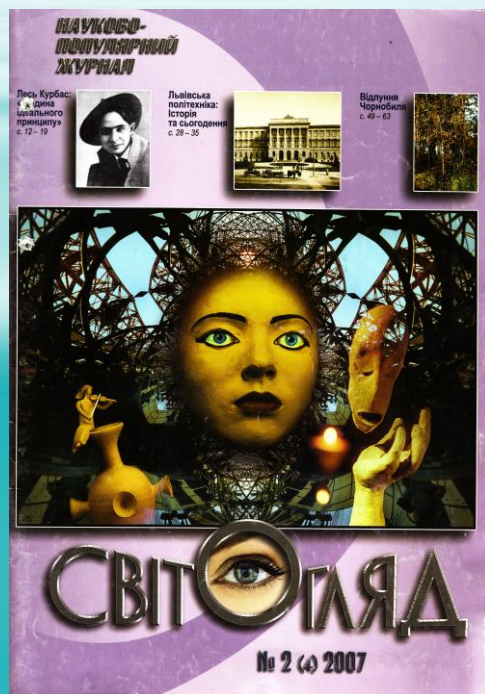
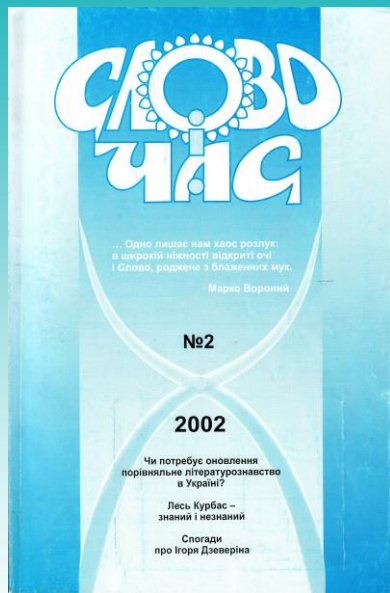
Варварич, О. "Новий курс" по Курбасу / О. Варварич // День. - 2007. - № 32. - С. 1-2.

Велимчаниця, О. Лесь Курбас і експресіонізм / О. Велимчаниця // Кіно-Театр. - 2007. - № 3. - С. 12-13.

Пам'ятки
ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА **України**
НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

1-2005

Волхонович, Ю. Броніслава Ніжинська і Леся Курбас / Ю. Волхонович // Укр. театр. - 1997. - № 1. – С. 10-13.

Гірняк, Й. Леся Курбас знімає "Вендетту" / Й. Гірняк // Кіно-Театр. - 2007. - № 2. - С. 20-21.

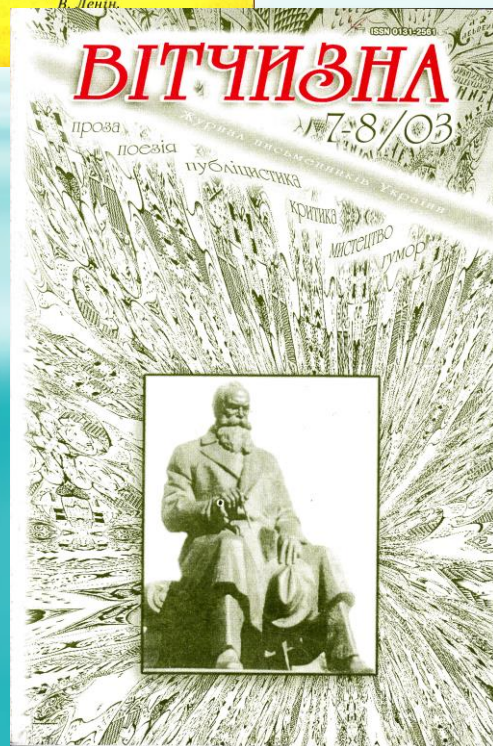
Голобородько, Я. Геніальний триумвірат: Леся Курбас, Микола Куліш, Мар'ян Крушельницький / Я. Голобородько // Дивослово. - 2005. - № 11. - С. 33- 41.

Голобородько, Я. Мистецький триумвірат: (Леся Курбас, Микола Куліш, Мар'ян Крушельницький) / Я. Голобородько // Вітчизна. - 2003. - № 7/8. - С. 151-159.

Голобородько, Я. Національний геніалітет (Курбас, Куліш, Крушельницький) / Я. Голобородько // Слово і час. - 2006. - № 1. - С. 72-84.

Дутчак, Г. Леся Курбас працював над тим... / Укр. театр. – 2001. - № 6. – С. 30-32.

Єрмакова, Н. Актор з погляду педагогіки : (із практики мистецького об'єднання "Березіль") : [погляди Леся Курбаса на місце актора у театрі] / Н. Єрмакова // Укр. театр. - 2008. - № 2. - С. 21-24.

Канарська, Г. Імені Леся Курбаса / Г. Канарська // Укр. театр. - 2003. - № 1/2. - С. 15-16.

Козирський, В. Відень ушановує пам'ять про видатних українців : [І. Франко, Л. Українка, М. Грушевський, Л. Курбас] / В. Козирський, В. Шендеровський // Пам'ятки України. - 2005. - Ч. 1. - С. 114-121.

Корнієнко, Н. Леся Курбас - "людина ідеального принципу" / Н. Корнієнко // Світогляд. - 2007. - № 2. - С. 12-19.

Лабінський, М. "Болючий уривок життя..." : до 120-ліття від дня народження Леся Курбаса / М. Лабінський // Укр. культура. - 2007. - № 3. - С. 6-7.

Лабінський, М. Виграна битва слова / М. Лабінський // Укр. театр. - 2007. - № 1. - С. 10-13.

Леся Курбас [1887-1937] // Вітчизна. - 1996. - № 5-6. - С. 82-84.

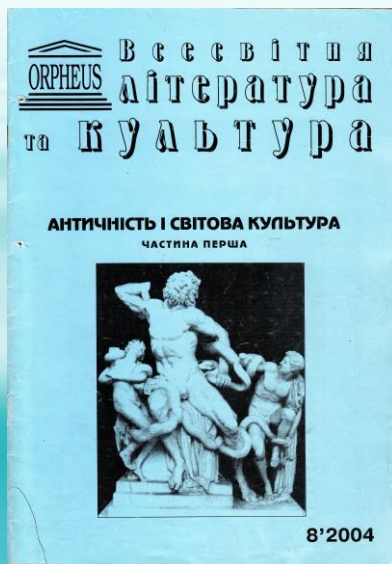
Лисенко, Т. Нове філософське бачення театрального мистецтва: сюрреалістичний "Театр Жорстокости" Антонена Арто і "Молодіжний театр" Леся Курбаса / Т. Лисенко // Визвольний шлях. - 2004. - Кн. 5. - С. 69-73.

Логвинова, Н. У театрі можливе все, крім стоячої води : Учень і сподвижник Леся Курбаса - режисер Лесь Дубовик / Н. Логвинова // Березіль. - 2006. - № 1. - С. 174-184.

Марченко, С. Ще раз про "Пастку" - фільм про Леся Курбаса / С. Марченко // Кіно-Театр. - 2007. - № 6. - С. 23.

Рогозинський, В. Антична трагедія очима великого режисера 20 ст. : [Л. Курбас про трагедію Софокла "Цар Едіп"] / В. Рогозинський // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2004. - № 8. - С. 47.

Сулима, К. Лесь Курбас – знаний і незнаний / К. Сулима // Слово і час. - 2002. - № 2. – С. 85-86.

Черкашин, Р. Обраниця Леся Курбаса / Р. Черкашин // Березіль. – 1993. - №. 3-4. – С. 152-156.

Юкало, В. Музей-садиба славетного засновника "Тернопільських театральних вечорів" і "Березоля" [Леся Курбаса] / В. Юкало // Дивослово. - 2007. - № 2. - С. 63-64.

Інтернет-ресурси

- Лесь Курбас [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%8C_%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%81. – Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас і Харків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com/curbas.htm>. - Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас (1887 - 1937). Биографія [Електронний ресурс] // Истории. – Режим доступу : http://www.aska-life.com.ua/people/Les_Kurbas.html. - Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kharkov.vbelous.net/famous/fam-art/kurbas.htm>. - Заголовок з екрана.

- Олійник Л. Лесь Курбас: Розумний Арлекін. Портретний колаж [Електронний ресурс] / Л. Олійник // Teatre : театральний портал. – Режим доступу : <http://teatre.com.ua/portrait/les-kurbas-rozumnyj-arlekin/>. – Заголовок з екрана.
- Курбас Лесь [Електронний ресурс] // Енциклопедія Києва. – Режим доступу : [:http://wek.kiev.ua/uk/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%81_%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%8C](http://wek.kiev.ua/uk/%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B1%D0%B0%D1%81_%D0%9B%D0%B5%D1%81%D1%8C). – Заголовок з екрана.
- Кузякина Н. Б. Лесь Курбас [Електронний ресурс] / Н. Б. Кузякина // Teatral-все о театре. – Режим доступу : <http://www.teatral.org.ua/articles/iz-istorii-teatra/les-kurbas-statya-nb-kuzyakinoj/>. – Заголовок з екрана.
- В Києві буде меморіальний знак Лесю Курбасу [Електронний ресурс] // Українська правда. Історична правда. – Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/short/2011/07/25/47317/>. – Заголовок з екрана.

- Лесь (Александр-Зенон) Курбас (1887-1937 гг.) [Електронний ресурс] // Сто великих українців – історія України. – Режим доступу : <http://www.history.vn.ua/book/person/79.html>. – Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас [Електронний ресурс] // Лідери нації. – Режим доступу : <http://bestpeople.com.ua/persona/235>. - Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас [Електронний ресурс] // Знамениті, великі, геніальні люди. Найцікавіше про них. – Режим доступу : <http://100v.com.ua/uk/Les-Kurbas-person>. - Заголовок з екрана.

- 60 Лесь Курбас (1887—1937) режисер, актор, теоретик театру, драматург, публіцист, перекладач [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://elise.com.ua/ru/content/les-kurbas-1887-%E2%80%94-1937-rezhiser-aktor-teoretik-teatru-dramaturg-publitsist-perekladach>. – Заголовок з екрана.
- Театр Леся Курбаса [Електронний ресурс] // Українська література. – Режим доступу :<http://www.ukrlit.vn.ua/article/724.html>. - Заголовок з екрана.
- Лавриненко Ю. Лесь Курбас (1887-1937) [Електронний ресурс] / Ю. Лавриненко // Лавриненко Ю. Розстріляне відродження. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/87/44/>. – Заголовок з екрана.
- Соловецкие лагерь и тюрьма (СЛОН/СТОН). Политзаключенные СЛОНа: Лесь Курбас – актер и режиссер [Електронний ресурс] // Solovki : энциклопедия. – Режим доступу : http://www.solovki.ca/camp_20/kurbas_solovki.php. - Заголовок з екрана.
- Лесь Курбас в Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://camrador.hall.org.ua/BY_TIME/1922-1934_pershi_roki_SRSR/05-berezol.htm. - Заголовок з екрана.

**Автор ідеї віртуальної виставки зав.відділом
обслуговування СГЛ Савчук Т.С., підбір
матеріалів до виставки підготувала
бібліотекар 1 категорії Кушнір А.В.**